

CUMHURİYETTEN VE MÜBÂDELEDEN HEMEN ÖNCE KARAMAN'DAKİ MİLLETLER VE KARAMAN'IN GENEL NÜFUSU

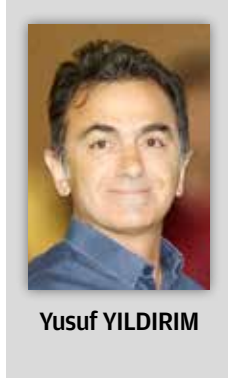
Dünya tarihinin temelini oluşturan savaşlar, iklim değişiklikleri, siyasal, coğrafik, ekonomik vb. nedenlerle zorunlu göçlere dayalı iskânlar, dünyanın herhangi bir yerindeki nüfus yapısını ve kültürünü değiştirmede en önemli etkidir. Binlerce yıllık tarihinde birçok değişime tanıklık eden Anadolu'nun güney ucundaki Karaman da uzun tarihi içinde gördüğü yaşadığı nüfus değişiklikleri yanında; Osmanlı'nın sonunda, Cumhuriyet'in hemen başında birçok göç ve iskânı bir arada yaşamıştır. 1920-1922 yıllarında Karaman'da öğretmenlik yapan Sapancalı Hasan Hüsnü (Savaşçın) da Karaman'ın son büyük nüfus değişikliklerini hem görmüş hem de kayıt altına almıştır.

Sapancalı'nın 1922 yılı Karaman'ın genel nüfusu üzerine verdiği bilgi; özellikle büyük savaşla-

rın ve tehcirin yarattığı hareketlilikle oluşan Anadolu'daki nüfus trafiğini ve Anadolu'nun nüfus çeşitliliğini örnekleme yanında şehrin toplumsal yaşamı ve kültürüne genel ayna tutması açısından önemlidir.

Şehirdeki Türk, Rum, Ermeni, Boşnak, Çerkes, Tatar ve Kürt nüfusa dair istatistikî ve genel bilgiler; Sapancalı'nın özel çalışmayla ortaya koyduğu bir kayıttır ve kaynaklara dayandırması yönüyle de sağlamdır, özgündür.

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi Koleksiyonu, 76 numarada kayıtlı, *Karaman* kitabının ikinci nüshası⁽¹⁾ şimdiki kadar yayınlanmamıştır. Benim tarafımdan, Karaman krokisi⁽²⁾ ve

Yusuf YILDIRIM

(1) Sapancalı Hasan Hüsnü, *Karaman Ahvâl-i İxtimâiye, Coğrafîyye ve Târîhiyyesi*, Karaman 1922, Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi Koleksiyonu, No 76
(2) Yusuf Yıldırım, Sapancalı'nın 1922 Tarihli Karaman Krokisi, *Akademik Sayfalar*, C 22, S 19, 10 Mayıs

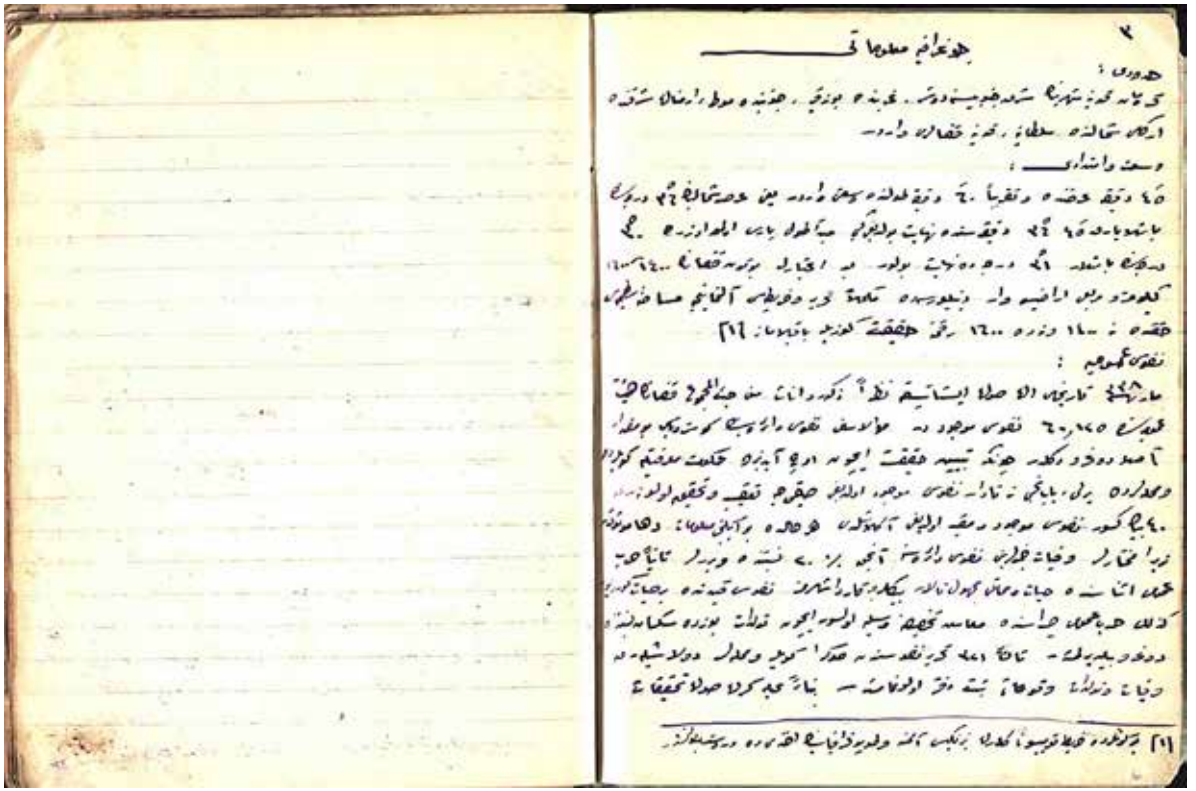

Foto 1- 1922 yılında Karaman'da milletlere dayalı nüfus, Sapançalı, Karaman, s. 3

içerikteki bazı konular ve fotoğraflar⁽³⁾ yazı konusu edilmiştir.

Sapançalı'nın verdiği Karaman genel nüfus bilgileri aktarmak kadar onun verdiği bilgiler üzerinden dönemin Karaman'ını açıklamak, yorumlamak ve değerlendirmek önemlidir, gereklidir.

1922 Karaman genel nüfusu, alfabetik çeviri

Sapançalı *Karaman* kitabının 3., 4., 5. sayfalarında Karaman'ın genel nüfus bilgilerini yazmıştır. O bilgiler şöyledir:

Nüfûs-ı umûmiye

Mart sene [1]338 târîhli en son istatistike nazaran zükûr ve inâs min haysü'l-mecmû' kazânın hey'et-i umûmiyesinde 60.125 nüfûs mevcûddur ma'a'l-esef nüfûs dairesinin

gösterdiği bu mikdâr aslâ doğru değildir çünkü tebyîn-i hakikat için üç aydan-berü hükûmet ma'rifetiyle köylerde ve mahallelerde yerli, yabancı ne kâdâr nüfus mevcûd olduğu sıkıca ta'kib ve tahkik olunarak 40 bin kûsûr nüfus mevcûd ve mukayyed olduğu anlaşıldı her hâlde bu ikinci ma'lûmât daha mevzûkdur zirâ muhtârlar vefiyyât haberlerini nüfus dâiresine ancak % 20 nisbetinde virirler sâniyen harb-i umûmî esnâsında hayât ve memâtı meçhûl kalan binlerce kardaşlarımız nüfus kaydında ber-hayât görülüyor kezâlik harb-i umûmî sırasında ma'âş tahsisine vesîle olsun için tevellûdât yüzde seksen beşinden doğru bildirilmişdir sâlisen [1]321 tahrîr nüfûsundan sonra köyler ve mahalleler dolaşılarak vefiyyât ve tevellûdat vukû'âtı başka defter olunmamışdır binâen aleyh gerek son tahkîkâtı ve gerek resmî istatistik birleşdirilmeyüb ortası alınacak olursa kazânın nüfus-ı umûmiyesi elli bin olmak icâb ider.

2023, s. 289-304

(3) Yusuf Yıldırım, Sapançalı'nın Gözüyle 1922 Yılında Karaman, *Akademik Sayfalar*, C 22, S 45, 15 Kasım 2023, s. 689-704

Şu hesâbca kazânın sâhası 1500 kilometru murabbâ'î i'tibâr olunursa kilometru murabbâ'î başına takriben "33" insan ve her bir ferde "30" dönüm arâzî isâbet idiyor hâl bu ki Lüksemburg Dükâlığı 2500 kilometru murabbâ'î arâzî ihtivâ eylediği hâlde nüfus 337.000 olub kilometru murabbâ'î başına 135 insan isâbet idiyor ki buna göre Karaman daha beş misli insân bulundurması lâzımdır.

Anâsır-ı Hristiyân

Zükûr ve inâs "1100" nefer Ermeni, 830 Rum mevcûddur Bu mikdârın hepsi yerli olmayub kısm-ı a'zamı yabancıardan müteşekkildir binâen aleyh yerliden 330 Ermeni ve 154 Rum vardır ki nüfus-ı umûmiyeye nazaran kazâda % 5 (binde beş) nisbetinde Ermeni % 3 (binde üç) nisbettinde Rum vardır.ma'a hazâ yerli diye gösterdiklerim dahi hâlis Karamanlı değil dışarıdan gelmedir.

Hristiyânların hayât ve âdâtı

Yerli Rum ve Ermenileri tamamen Türkçe konuşur başka dil bilmezler ekseriya İslâm mahalleleriyle karışık oturuyorlar şiveleri âdetleri Türklerden hiç fark itmez⁽⁴⁾ tarz-telbisleri dahi öyledir yalnız son yirmi sene zarfında muzırr propogandalar neticesi gençlerinden Ermenice ve Yunanca konuşma moda olmuştur. Türk düşmanlığı eskiden hiç bilmeyen bu halk Atina, Amerika, İstanbul patriklerinde yetişen papazlar ve muallimlerin ekdiği fesâdlarla sahte ve gülünc Ermenilik ve Rumluk cereyanlarını öğrenmişlerdir

gayet çalışkan ve kurnaz olan bu halkın hayât ve ma'îşetleri İslâmlardan çok iyidir.

Diğer anâsır-ı İslâmiye

Hazîran sene [1]338 târihinde yapılan bir istatistikde 409 nüfus Tatar, 494 Çerkes, 147 Boşnak, 17 nüfus da Kürt muharrerdir âcizlerinin fikir ve kanâ'atimce tamamen Türk diliyle konuşan Türk âdât ve ahlâkı ile yaşayan bu gibi anâsırı Türk'ün gayrî i'tibâr itmek muvafık-ı nisfet değildir.

1922 Karaman genel nüfusu diliçi çevirisi

Genel nüfus

1922 tarihli son istatistiğe göre Karaman'ın kadın erkek nüfusu kaza (ilçe) genelinde 60.125'tir. Ne yazık ki, nüfus müdürlüğünün verdiği bu sayı asla doğru değildir. Çünkü gerçeğin ortaya çıkarılması için hükümetin (TBMM) denetiminde yapılan sıkı takip ve araştırmaya göre köylerde ve mahallelerde yerli ve yabancı yaklaşık 40.000 kişinin nüfusa kayıtlı olarak yaşadığı anlaşıldı.

Bu ikinci bilgi, herhalde belgeye, kayıta dayalı olduğu için daha sağlamdır. Çünkü muhtarlar ölüm haberlerinin sadece % 20'ini nüfus dairesine bildirmektedir. İkinci olarak genel harpte (I. Dünya Savaşı) savaşmış binlerce kardeşimizin sağ mı ölümü olduğu bilinmediği için nüfus kayıtlarında hayatta görünüyorlar. Aynı şekilde Genel Harp sırasında maaş tahsis edilebilmesi için doğumların ancak % 85'i doğru bildirilmiştir. Üçüncü olarak 1905 nüfus sayımından sonra köyler ve mahalleler dolaşarak doğum ve ölüm olayları kaydedilmemiştir.

(4) Sapançalı Hasan Hüsnü dipnotu: Karaman'da kadınların tarz-ı telbisi şemle ve şalvardır Hristiyanlar siyâh müsülmanlar beyâz şemle taşır ve bir gözleri açık bulundırırlar

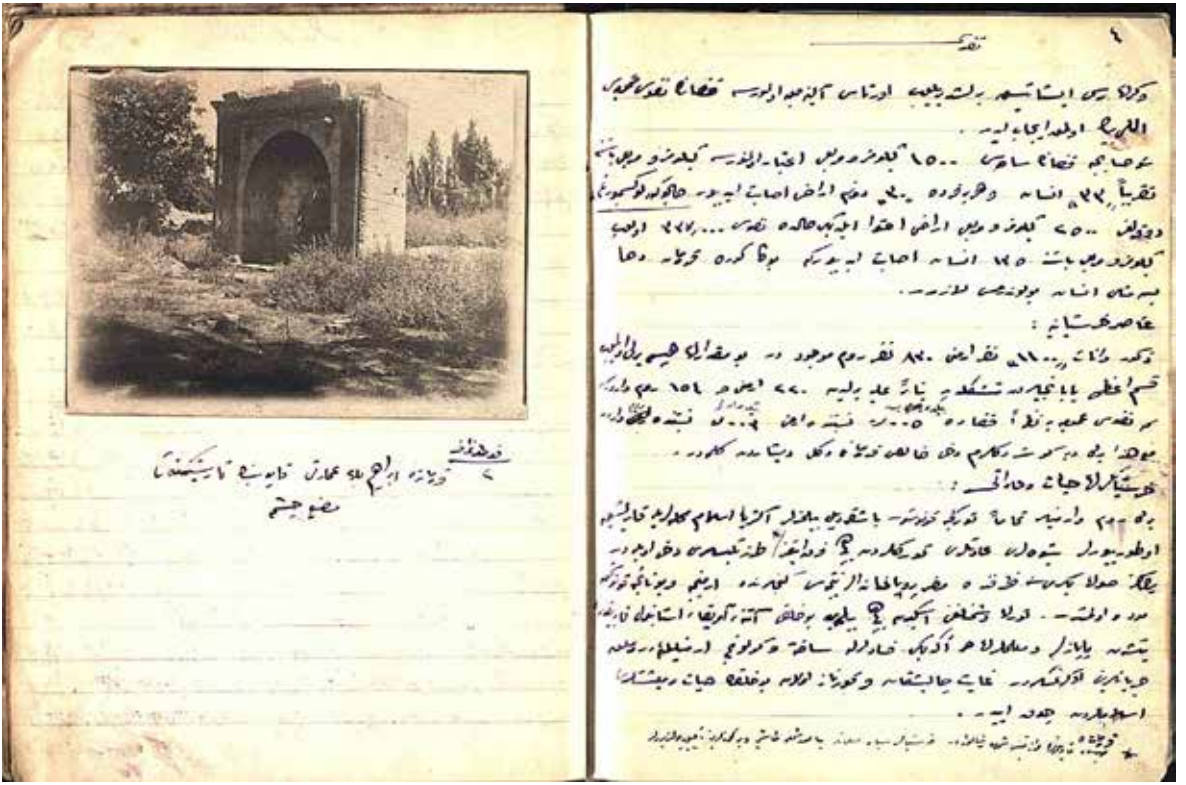

Foto 2 - 1922 yılında Karaman'da milletlere dayalı nüfus, Sapancalı, Karaman, s. 4

Buna göre son nüfus araştırmasıyla resmi istatistiğin ortalaması alınırsa kazanın genel nüfusu 50.000 olması gerekir.

1500 km² alana sahip kazada km² başına yaklaşık 33 insan, her bir kişiye de 30 dönüm arazi düşmektedir. Oysa 2500 km² arazi ve 337.000 nüfusuyla Lüksemburg Dükalığı'nda km² başına 135 kişi düşmektedir. Lüksemburg ile karşılaştırıldığında Karaman'ın beş kat daha fazla insan barındırması gerekmektedir.

Karaman'da Hristiyan Nüfus
Karaman'da kadın erkek 1100 Ermeni, 830 Rum vardır. Bu sayının büyük çoğunluğu Karaman dışından Rum ve Ermeni'dir. Yerli Ermeni sayısı 330, Rum sayısı 154'tür. Kazanın genel nüfusuna Ermenilerin oranı % 5, Rumların oranı % 3'tür. Bu oranda yerli denen Rum ve Ermeniler bile Karamanlı olmayıp yine dışarıdandır.

Karaman'daki Hristiyanların yaşam ve kültürü

Yerli Rum ve Ermenilerin tamamı Türkçe konuşur. Başka dillerlemezler. Çoğunlukla İslam mahalleleriyle karışık otururlar. Ağızları ve kültürleri Türklerden ayrı değildir. Giyim kuşamları bile Türklerle aynıdır. Karaman'da kadınların giyim tarzı, şemle ve şalvardır. Hristiyanlar siyah, Müslümanlar beyaz şemle taşır ve bir gözlerini açık bulundururlar.

Ancak son yirmi sene içinde ayrılıkçı propagandalar sonucu, Hristiyan gençler arasında Ermenice ve Yunanca konuşma moda olmuştur.

Türk düşmanlığı bilmeyen Hristiyan halk, Atina, Amerika, İstanbul patriklerinde yetişen papazlar ve öğretmenlerin ektiği fesat tohumlarıyla sahte Ermenilik ve Rumluk akımlarını öğrenmiştir.

Gayet çalışkan ve kurnaz olan

bu halkın yaşamları ve gelirleri Müslümanlardan çok iyidir.

Diğer Müslüman milletler

1922 yılı Haziran ayında yapılan bir sayıma göre Karaman'da, Türklerin dışında, bulunan diğer Müslüman milletler ve sayıları şöyledir:

Tatar, 409, Çerkes, 494, Boşnak, 147, Kürt, 17

Ancak kanaat o dur ki, tamamen Türkçe konuşan ve Türk adet ve ahlak ile yaşayan bu unsurları Türklerden ayrı bir millet görmek uygun değildir.

Açıklama, yorum ve değerlendirmeler

Sapancalı Hasan Hüsnü, kitabının başında Karaman'ın genel nüfus bilgilerini vermiş olup Karaman mahalleleri, nahiyeleri ve bağlı köylerine ait nüfus bilgilerini kitabının "Mülkiye Taksimatı" başlığı altında verir.⁽⁵⁾

Öncelikle bilinmesi gereken 1922 yılı Karaman kazası, bugünkü merkez ilçe, Kazımkarabekir ilçesi, Hadim ilçesi sınırları içinde kalan Bademli, Göynük-kışla, Balcılar, Yerköprü bölgesini ve Güneysınır'ın bazı köylerini içine alan ve Aladağ diye adlandırılan bölgeyi de içine almaktaydı.

Sapancalı, ilgili başlık altında kendi eleştiri ve yorumlarıyla birlikte nüfus bilgilerini vermiştir.

Sapancalı, kitabına aldığı nüfus rakamları, 1905 Genel Nüfus Sayımı'na ve Haziran 1922'de yapılan sayıma dayalı olduğundan sağlam ve güvenilirdir.

Karaman Nüfus Dairesinin kayıtlarına göre köyleriyle birlikte Karaman kazasının nüfusu 60.125'tir.

Sapancalı'ya göre bu Karaman Nüfus Dairesinin verdiği rakam inandırıcı ve güvenilir değildir. Bu sebeple TBMM Hükümeti'nin ciddi takibiyle köy köy, mahalle mahalle dolaşarak Karaman kazası yeniden sayılmıştır. Bu sayımda kaza nüfusu, yaklaşık 40.000 çıkmıştır.

Ancak daha doğru ve daha güvenilir bulduğu bu rakamı; üç nedenle Sapancalı Hasan Hüsnü yine yeterli bulmamaktadır. Öncelikle muhtarlar ölüm ve doğum olaylarının sadece % 20 kadarını Karaman Nüfus Dairesine bildirmektedir. İkinci olarak harb-i umûmîde (I. Dünya Savaşı) öldüğü kaldığı belli olmayan binlerce Karamanlı, nüfus kayıtlarında halen sağ görünüyorlar. Ayrıca harb-i umûmî devam ederken maaş alabilmek adına doğum olaylarını tamamı değil de % 85'i nüfus dairesine bildirilmiştir. Üçüncü olarak Osmanlı'nın son nüfus sayımı olan 1905 nüfus sayımından sonra köyler ve mahalleler dolaşarak bir sayım yapılmamıştır.

Sapancalı, bu gerekçelerle ve TBMM'nin son araştırması ile resmi istatistik verileri ortalaması alındığında Karaman'ın nüfusunun 50.000 olabileceğini savunuyor.

Kitabın önsözü "Başlangıç" ta verdiği bilgide şehrin 1300 hane olduğunu söylerken, Karaman Mahalleleri başlığı altında ise şehrin 1335 hane ve 5755 nüfustan meydana geldiğini⁽⁶⁾ kaydetmiştir. Buradan Karaman'ın nüfusunun 6500 kadar olduğu hesaplanabilir. O zaman nüfusun % 13'ü şehir/kaza merkezinde, % 87'si kırsalda, köy ve nahiyelerde yaşamaktadır.

(5) Sapancalı, a.g.e. s. 13-24, 62-66

Karaman mahalleleri, nahiyeleri, köylerine ait nüfus bilgileri bundan sonraki yazılarda işlenecektir.

(6) Sapancalı, a.g.e., s. 62

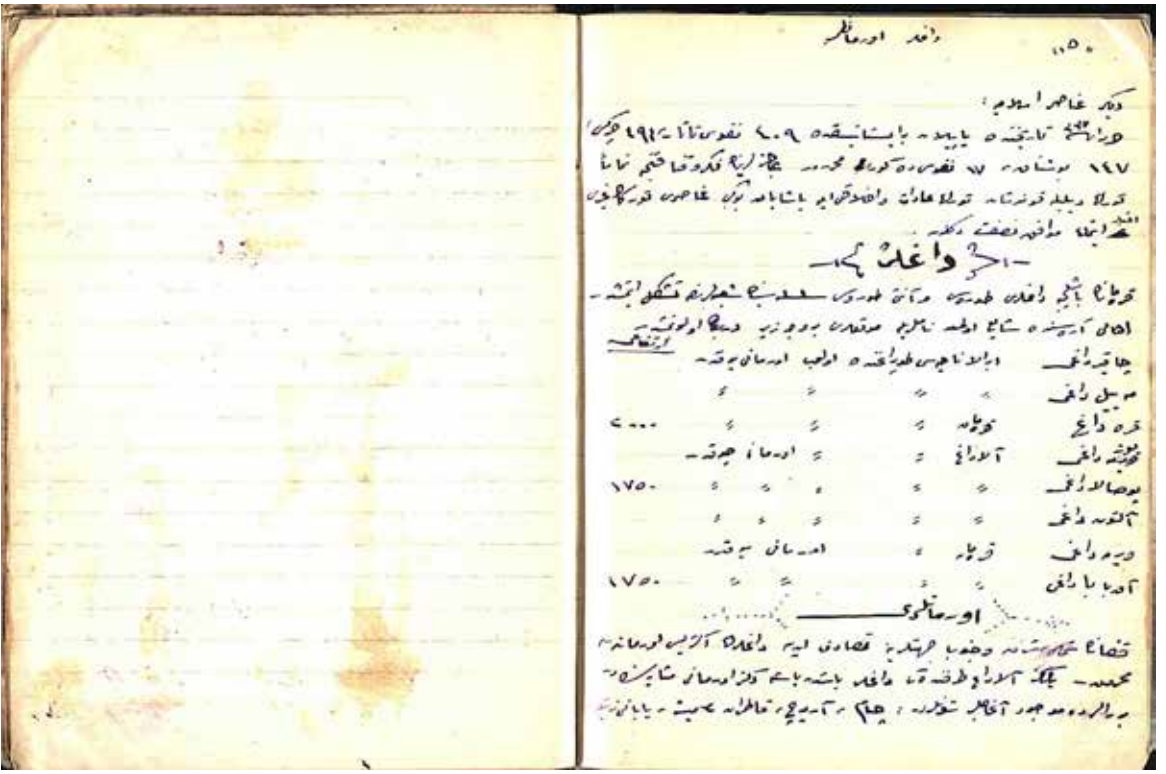

Foto 3 -1922 yılında Karaman'da milletlere dayalı nüfus, Sapancalı, Karaman, s. 5

Sapancalı'nın Lüksemburg ile Karaman yüzölçümü ve nüfus karşılaştırmasında verdiği Karaman yüzölçümü bilgisi sorunlu ve bu bilgide anlaşılmayan bir bölüm var. Nasıl hesapladı ya da hangi bilgiye dayandırıyor, Karaman'ın kaza alanının 1.500 m² olduğundan ve km² başına 33 insan düştüğünden söz ediyor. Bugün Karaman merkez ilçe yüzey alanı 3.700 m² olduğuna göre Sapancalı'nın verdiği 1500 m² alan bilgisi ya yanlışdır ya da sadece şehir merkezini kapsayan bir alandan söz etmektedir.

Sapancalı'nın Lüksemburg ile Karaman karşılaştırma niyetinin altında gelişmişlik farkını gösterme olduğu açık olsa da böyle bir karşılaştırmaya gerek olup olmadığı ayrı bir tartışma ve değerlendirme konusudur.

1922 yılında 1.100 Ermeni, 830 Rum nüfus ne ile açıklanır?

Sapancalı'nın verdiği nüfus

bilgilerinden en ilginç ve açıklanması zor olanı Hristiyan unsurlara ait olanıdır. Mevcut bilgilere göre Karaman'da 1922 yılında en fazla 200 Rum'un yaşıyor olması, tehcirde hepsi gönderildiği için de hiç Ermeni nüfusun olmaması gerekiyor. Ama Sapancalı, şehirde o dönem, 1.100 Ermeni ve 830 Rum'un yaşadığını açık ve kesin ifade etmektedir.

Sapancalı, ayrımı vermeden bu Ermenileri ve Rumları, yerli ve dışarıdan gelenler diye ayırmaktadır.

Karaman'daki yerli Rum sayısı 154 adet, yerli Ermeni sayısı 330 adettir.

1924 yılına kadar Karaman'da Rum ya da Hristiyan Türklerin yaşadığı olağan iken Ermenilerin bulunuyor olması günümüz bilgileri ile akla yatkın değildir.

Neler olmuş olabileceğine dair birkaç olasılık tartışılabilir. 330 adet olarak sayısı verilen yerli Ermeni ya tehcirde hiç şehirden ayrılmamıştır ya da hemen geri dö-

nen Karaman Ermenileridir. Zaten tehcirle yaşadıkları yerlerden özellikle Halep tarafında gönderilen Ermenilerin bir kısmının geri döndüğü ve Ereğli'de sahip çıkıldığı bilinmektedir.

Her ne olursa olsun Sapançalı, yerli denemelerin bile aslında Karaman dışından gelen Ermeniler olduğunu da bilgiye eklemektedir.

Dışarıdan gelen Ermeniler ve Rumlar için belgesiz konuşmak yanıltıcı olabilir. Ama şu kesin ki, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın meydana getirdiği kargaşa ve bunun sonucunda oluşan yönetim boşluğunda, Anadolu'nun savaştan uzak ve güvenli bir bölgesi olan Karaman'a hem Rum hem de Ermeni milletinden gelenler olmuştur. Belki Kuvâ-yı Milliye stratejik bir kararla Karaman ile birlikte bazı şehirlere zorunu iskân uygulamış olabilir.

Burada daha büyük bir soru ise 1922 yılında Karaman'da yaşayan yaklaşık 2.000'e yakın Ermeni'ye ve Rum'a ne oldu? Bu nüfusun bir kısmı bile Karaman'da yaşasaydı bunların varlığından sözlü kültür yoluyla mutlaka haberdar olunurdu. Bir ihtimal, 1924 Nüfus Mübadelesi'nde ayırt edilmeden Karaman'daki tüm Hristiyan unsurun gönderildiği değerlendirilebilir.

Sapançalı Karaman'daki Hristiyan nüfusa değinirken kurduğu cümleler, dönemin günlük hayatına ve kültürüne az da olsa ayna tutmaktadır. Buna göre Hristiyanların Karaman'da ayrı bir mahallesi olmayıp onlar Türklerle karışık oturmaktadır. Giyim kuşamları, konuşmaları Türklerle aynıdır ve Türkçeden başka dil de bilmemektedirler. Ancak İstanbul, Amerika ve Atina patrikha-

nelerindeki papazların ayrılıkçı propagandaları sebebiyle Rum ve Ermeni gençleri arasında Rumca ve Ermenice konuşma modası vardır.

Sapançalı, sayfa dipnotunda Karamanlı kadınların giyimine dair önemli bir kültürel bilgi verir. Hristiyan ya da Müslüman fark etmez Karamanlı kadınlar, altlarında şalvar giyerken üstlerine “şemle” denen bir çeşit baş örtüsü takmaktadır. Şemle aslında Arapların giydiği bir tür baş örtüsü ya da kıldan bir sarıktır.⁽⁷⁾ Aralarında bir fark vardır. Hristiyanlar siyah şemle, Müslümanlar beyaz şemle takarlar. Şemle aslında bildiğimiz poşudur. Karamanlı kadınlar, sokağa çıkacaklarında bir gözü açık bırakacak biçimde şemleyi başlarına takmaktadır.

Hristiyanlarla ilgili bir diğer bilgi de onların Türk ve Müslümanlara göre daha yüksek hayat standartlarına sahip olduklarıdır.

Sapançalı, diğer milletlerden Karaman'da yaşayanların nüfusuna dair kesin bilgi verir. Karaman'da o tarihte bulunan diğer milletler ve sayıları; Tatar, 409, Çerkes, 494, Boşnak, 147, Kürt, 17 biçimindedir.

Bu bilgiler içinde en ilginç ve şaşırtıcı olanı ise Karaman'da Boşnak varlığıdır. Günümüzde soyunun Boşnak milletine dayandığına dair bilgi verebilecek Karamanlı ya yoktur ya da tespit etmek zordur.

Ancak Sapançalı hem ortak din ve dil gerekçesiyle hem de aynı kültürel özelliklere sahip olunmasıyla bu milletleri Türk saymak gerektiğini de belirtiyor.

(7) Yegen Mahmud, *Envarı'l-Kulüb*, Haz. Sibel Murad, DBY Yayınları, İstanbul 2018, s. 492

1922 YILINDA KARAMAN MAHALLELERİ VE NÜFUSLARI

Sapancalı Hasan Hüs-nü'nün 1922 yılında yazdığı Karaman kitabının önemli bilgi alanlarından biri de nüfustur. Eserde, Sapancalı, Mülkiye Taksimatı⁽¹⁾ ve Karaman Mahalleleri,⁽²⁾ Merkeze Bağlı Köyler,⁽³⁾ Muhâcir Köyleri,⁽⁴⁾ Karaman Toprağına Gelmiş Aşiretleri⁽⁵⁾ başlıkları altında Karaman'daki nüfus bilgilerini verirken, Başlangıç başlığı altında⁽⁶⁾ ise nüfusa bir değinme yapar.

Sapancalı Hasan Hüs-nü, Karaman kitabına aldığı nüfus rakamlarını, Nüfus dairesine, 1905 Nüfus Sayımına ve TBMM Hükümetinin sıkı ve ayrıntılı nüfus sayımına dayandırır.⁽⁷⁾

Eserde verilen nüfus bilgileri, o zamanlar Karaman'a bağlı nahiye ve köy olan Hadim ve Taşkent ilçelerini de kapsadığından ayrıca önemlidir.

Bu yazıyla dönemin Karaman kazasının idari yapısı üzerinden mahalle, köy ve nahiye biriminde nüfus haritasını günümüze aktarmak amaçlan-

maktadır. Okuma rahatlığı açısından Sapancalı'nın metinleri dipnotta gösterilecektir. Anlatımda dönemin dil özellikleri günümüz Türkçesine çevrilecektir.

Karaman Kazasının İdari Yapısı

Karaman merkez ile birlikte beş müdürlüklü yönetim birimine ayrılmıştır.⁽⁸⁾ Bunlar:

- Karaman şehri
- Aladağ nahiyesi
- İbrala nahiyesi
- Avgan nahiyesi
- Hadim nahiyesi

Haritada görüldüğü üzere İbrala nahiyesi ilçenin doğusuna düşen köyleri içine alırken batısında Karaman, Avgan, Aladağ, Hadim nahiyeleri vardır.

Karaman Mahalleleri

Sapancalı Hasan Hüs-nü'nün verdiği bilgilere Karaman mahalleleri ve onlara ait hane, nüfus bilgileri şöyledir.

(1) Sapancalı Hasan Hüs-nü, *Karaman Ahvâl-i İctimâ'iyye, Coğrafîyye ve Târîhiyyesi*, Karaman 1922. Süleymaniye Kütüphanesi İhsan Mahvi Koleksiyonu, No: 76, s 3, 4

(2) Sapancalı, a.g.e. s. 13

(3) Sapancalı, a.g.e. s. 62-64

(4) Sapancalı, a.g.e. s. 65

(5) Sapancalı, a.g.e. s. 66

(6) Sapancalı, a.g.e. s. 1

(7) Sapancalı, a.g.e. s. 3

(8) Sapancalı'nın özgün metni şöyledir:

Mülkiye Taksimatı

Karaman kazâsı merkez nahiye ile beş müdürlige taksim idilmiştir: 1- Nefs-i Karaman 2- Aladağ 3- İbrala 4- Afgân 5- Hâdim

Haritada görüldüğü üzere İbrala nahiyesi kazânın şarkına müsâdif köyleri ihtivâ iderek andan sonra garba doğrucasıyla Karaman, Afgan, Aladağ, Hâdim nahiyeleri vardır.

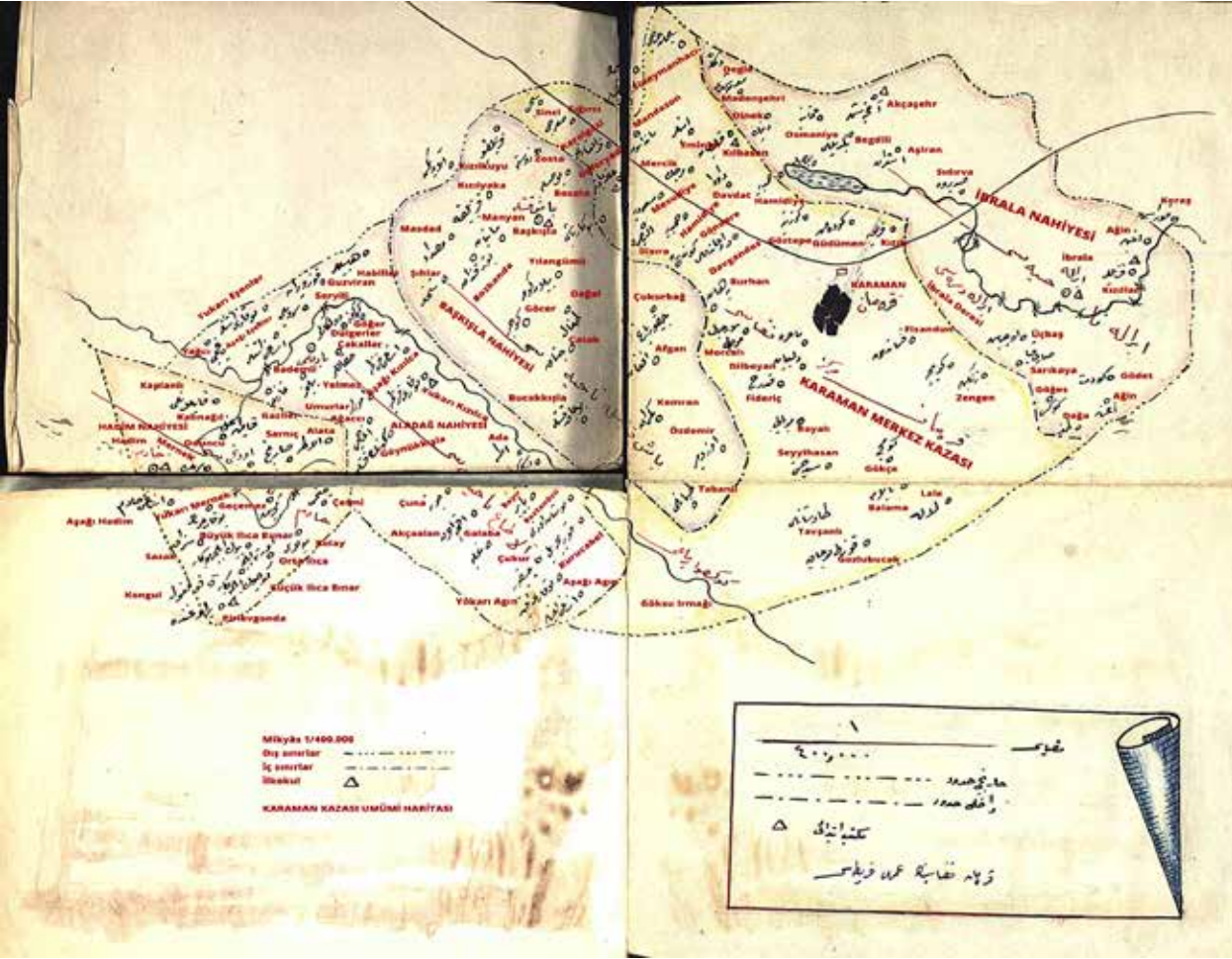
Sıra	Mahalle ismi	Hane	Nüfus	Hane/ Kişi
1	Hisâr	50	392	7,84
2	Topucak	41	174	4,24
3	Abbas	67	350	5,22
4	Fenârî	100	417	4,17
5	Çeltik	49	171	3,49
6	Mahmûdiye	56	184	3,29
7	Gazi Dükkân	46	254	5,52
8	Cedîd	127	533	4,20
9	Şâhrûh	14	62	4,43
10	Mansur Dede	58	270	4,66
11	Saka başı	23	155	6,74
12	Hoca Mahmûd	75	310	4,13
13	Ammî Hâce	24	113	4,71
14	Şeyhler	18	44	2,44
15	Hacı Celâl	70	360	5,14
16	Zâviye	12	70	5,83
17	Âhî Osman	85	227	2,67
18	Köhne Bedestân	29	127	4,38
19	Koçak Dede	48	129	2,69
20	Şam Bayadî	20	67	3,35
21	Ali Şahne	50	350	7,00
22	Alaca Suluk	6	29	4,83
23	Kirişçi Baba	100	303	3,03
24	Dahhâk	19	84	4,42
25	Şam Pazarı	42	196	4,67
26	Sekiz Çeşme	45	131	2,91
27	Sipâhî	8	30	3,75
28	Külhân	53	240	4,53
	Toplam	1335	5772	4,32

Tablo 1 Nüfus ve hane sayılarına göre Karaman mahalleleri

Karaman Mahalleleri Hane ve Nüfus Bilgilerinin İrdelenmesi

Karaman mahalleri, nüfus ve hane bilgilerine genel bakış, gü-

nümüze gelemeyen mahalleler, adı değişenler, en çok ve en az nüfusa sahip mahalleler, hane başına düşen kişi sayısı başlıkları altında incelenecek ve değeren-

Görsel 1: Karaman kazası siyasi haritası, kaza, nahiyeler ve bağlı köyler, Sapancalı Hasan Hüsnü, Karaman, 1922

dirilecektir.

Karaman mahalleleri hane ve nüfusuna genel bakış

Karaman merkeze bağlı toplam mahalle sayısı 28'dir.

Karaman'da toplam 1335 hane ve 5772 nüfus vardır.

Karaman'da hane başına düşen kişi sayısı ortalama 4,32'dir.

Tabloda da görüldüğü üzere bazı mahallelerde hane sayısı 10'un altındadır.

Mahallelerin büyük çoğunluğu Karamanoğulları dönemindedir. Hacı Celal, Hoca Mahmut, Koçak Dede Karamanoğulları dönemi tarihi şahsiyetlerin adıdır.

Şambayadi, Cedit gibi mahallelerin adında, mahalleyi oluşturan millet ya da cemaat-

lerin etkisi vardır. Sonradan kurulduğu için yeni anlamında Cedit Mahallesi'nin adında Tatar ve diğer göçmenlerin yerleşmesi ad kaynağı olmuştur. Şambayat cemaatinden gelenlerin mahallesine de kendi cemaat adları verilmiştir.

Şampazarı, Çelttek gibi mahallelerin adına da o bölgedeki uğraş ad kaynaklığı yapmıştır.

Günümüze gelemeyen mahalleler

Tabloda adı geçen mahallelerden Şährûh, Ammî Hâce, Şeyhler, Zâviye, Köhne, Bedestân, Şam Bayadî, Dahhâk, Şam Pazarı, Sipâhî, diğer mahalleler ile birleşmiştir.

Remzi Tartan Bey ile yaptığı-

mız istişarede⁽⁹⁾ bugün adı kulanılmayan ve diğer mahallelere dâhil edilen mahalleler şöyledir:

Ammi Hace, Seki Hamamı, Araboğlu Camii, Eski Hükümet Caddesi arası mahalle idi.

Dahak Mah. Ağa Camiinin olduğu sokaktır. Dahhak şimdi Topucak Mahallesi içindedir.

Kayıtlarda görünmeyen Say Mahallesi Yeni Hamam, Çeşmeli Kilisesi, Parmaklı Camii'ye kadar olan yerd. Şimdi Topucak Mahallesi içindedir.

Şahruh, Gazi Dükkan Mahallesi'ne bağlandı.

Şam Bayadî Mahallesi, Ahi Osman'a bağlandı. Alparşan Türkçe Parkı (Eski Hal) bölgesinin arkaları idi.

Sekiz Çeşme Mahallesi'nin adı günümüzde Sekiçeşme Mahallesi'dir.

Şampazarı Mahallesi, şimdiki Türk Dil Parkı, eski Salhane bölgesindeki mahalledir.

Köhne Bedesten odun pazarı Dikbasan Camii civarı idi. Mansur Dede'ye bağlandı.

Mahalleler arasında adı geçen Şeyhler ve Sipahi mahallelerinin konumu ve bölgesi bu yazı aşamasında tespit edilememiştir.

En fazla nüfusa sahip Karaman mahalleleri

Abbas, Ali Şahne, Cedîd, Fenârî, Gazi Dükkan, Hacı Celâl, Hisâr, Hoca Mahmûd, Kirişçi Baba, Mansur Dede

S	Mahalle	Hane	Nüfus	H-K
1	Cedîd	127	533	4,20
2	Fenârî	100	417	4,17
3	Hisâr	50	392	7,84
4	Hacı Celâl	70	360	5,14
5	Abbas	67	350	5,22
6	Ali Şahne	50	350	7,00
7	Hoca Mahmûd	75	310	4,13
8	Kirişçi Baba	100	303	3,03
9	Mansur Dede	58	270	4,66
10	Gazi Dükkan	46	254	5,52

Tablo 2 1922 yılında Karaman'da en çok nüfusa sahip mahalleler

Tabloya göre nüfusu 500 üzeri olan mahalle sayısı 1, 400 üzeri olan 1, 300 üzeri olan mahalle sayısı 6'dır.

Yine tabloya göre Abbas, Ali Şahne, Fenârî, Gazi Dükkan, Hisâr, Hoca Mahmûd, Kirişçi Baba, Mansur Dede mahalleleri döneminde şehir merkezini oluşturmaktadır. Hacı Celal, Cedit mahalleleri ise göreceli şehirden uzak ve kopuk yerleşim yerleridir.

Tabloya göre nüfusun çokluğu ile hane başına düşen kişi sayısı arasında karşılıklı ilişki vardır. Buna göre nüfusun çok olduğu yerde hane başına düşen kişi sayısının da yüksektir. Kirişçi Baba Mahallesi bu ortak özelliğe uymamaktadır.

En çok haneye sahip Karaman mahalleleri

Abbas, Ali Şahne, Cedîd, Fenârî, Gazi Dükkan, Hacı Celâl, Hisâr, Hoca Mahmûd, Kirişçi Baba, Mansur Dede

(9) Değişen ya da günümüzde olmayan mahallelere ait bilgiler 6 Mart 2024 Çarşamba günü Remzi Tartan Bey'den alınmıştır.

S	Mahalle	Hane	Nüfus	H-K
1	Cedîd	127	533	4,20
2	Fenârî	100	417	4,17
3	Kirişçi Baba	100	303	3,03
4	Âhî Osman	85	227	2,67
5	Hoca Mahmûd	75	310	4,13
6	Hacı Celâl	70	360	5,14
7	Abbas	67	350	5,22
8	Mansur Dede	58	270	4,66

Tablo 3 1922 yılında en çok haneye sahip mahalleler

Karaman'da hane sayısı 100 ve üzerinde olan mahalle sayısı 3'tür.

Tabloya göre o dönemde şehirden göreceli uzak ve kopuk olmasına rağmen Cedit Mahallesi en fazla hane ve nüfusa sahip yerdir. Bu durumda savaşlarla Karaman'a yerleştirilen muhacirlerin etkisi öndedir.

Karaman'da en az haneye ve en az nüfusa sahip mahalleler

S	Mahalle	Hane	Nüfus	H K
1	Şam Bayadî	20	67	3,35
2	Dahhâk	19	84	4,42
3	Şeyhler	18	44	2,44
4	Şâhrûh	14	62	4,43
5	Zâviye	12	70	5,83
6	Sipâhî	8	30	3,75
7	Alaca Suluk	6	29	4,83

Tablo 4 1922 yılında Karaman'da en haneye ve nüfusa sahip mahalleler

Karaman'da 20'nin altında hane sayısına sahip mahalle sayısı 7'dir.

Hane başına düşen kişi sayısının en yüksek olduğu mahalleler:

Sıra	Mahalle ismi	Hane	Nüfus	Hane/kişi
1	Hisâr	50	392	7,84
2	Ali Şahne	50	350	7,00
3	Saka Başı	23	155	6,74
4	Zâviye	12	70	5,83
5	Gazi Dük-kân	46	254	5,52
6	Abbas	67	350	5,22
7	Hacı Celâl	70	360	5,14

Tablo 5 1922 yılında Karaman'da hane başında düşen kişi sayısının en yüksek olduğu mahalleler

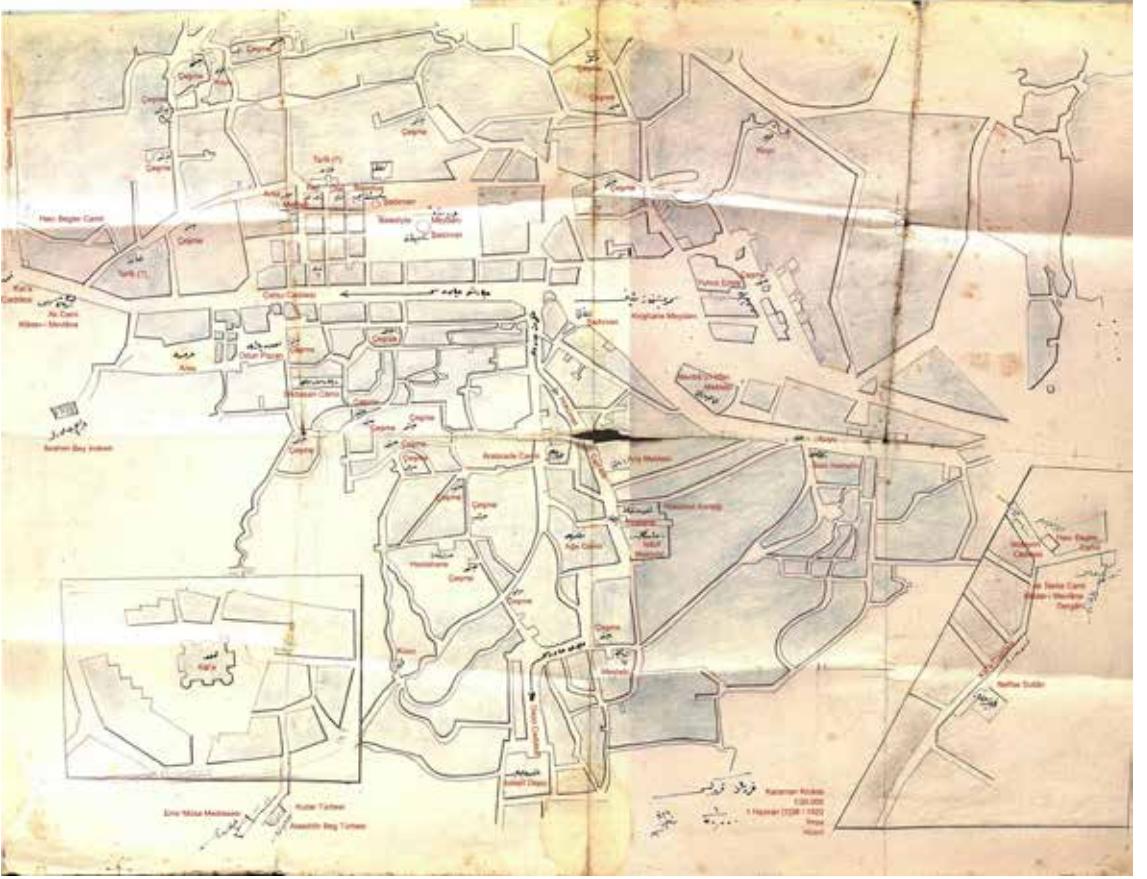
Hane başında düşen kişi sayısı ortalama 5 ve üzerinde olan mahalleler: Abbas, Ali Şahne, Gazi Dük-kân, Hacı Celâ, Hisâr, Saka Başı, Zâviye,

Hane başına düşen kişi sayısının en düşük olduğu mahalleler

Âhî Osman, Kirişçi Baba, Koçak Dede, Sekiz Çeşme, Şeyhler

Sıra	Mahalle ismi	Hane	Nüfus	Hane/kişi
1	Kirişçi Baba	100	303	3,03
2	Sekiz Çeşme	45	131	2,91
3	Koçak Dede	48	129	2,69
4	Âhî Osman	85	227	2,67
5	Şeyhler	18	44	2,44

Tablo 6 1922 yılında Karaman'da hane başında düşen kişi sayısının en düşük olduğu mahalleler

Görsel 3 1922 tarihli Karaman Krokisi, Sapançalı Hasan Hüsnü, Karaman 1922

۱۲

به اینم شد که در ایالت کرمین آبادی ممالک بکونه کاره محلیه باشند
 افرا صاحبیه اینله صنا جقهه مواتی جقت
 قدوتیلده اراض بربوب ایلیزه صاحبیه تلا جقهه - جین زمانه عیالت ایلی
 وکلا اتقاهه جوار کوبولده ده ایلیزه نامرده بیلمه جقهه تأسیه اولوتت -
 فن الحقیقه شو مفوس بطلمه اورتاره تالقاسه کوینه هدماس بکونه فاضله
 قدرته و لطفه جبارت کبه ایله

مملیة تقسیماتی

کرمین تقاس و ز نام ایله به صبدیه تقسیم ایله :-
 ۱- نفر کرمین - ۲- آلا داغ - ۳- ایرالا - ۴- ایشانه - ۵- صومع
 قریطره کرمین ایله - ۶- ایرالا - ۷- تقاس - ۸- شوقه صافی کرمین
 ایله ایله - ۹- آلا داغ - ۱۰- صومع - ۱۱- آلا داغ - ۱۲- صومع

Görsel 2: Karaman mülkiye taksimatı, Sapançalı Hasan Hüsnü, Karaman 1922, s. 13

فرمان محله‌ای		رقم	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
رقم	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱۴۷	۵۸	کله پشمار	۷۴۴	۵۰	۵۰	۵۰
۱۴۹	۴۸	توپوچو دره	۴۸	۴۸	۴۸	۴۸
۲۷	۵۰	ساح بابا	۴۵۰	۲۷	۲۷	۲۷
۴۵۰	۵۰	عده شکر	۴۱۷	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
۴۸	۲	آقور دره	۱۷۱	۴۸	۴۸	۴۸
۴۰۴	۱۰۰	کوشک	۱۸۴	۵۶	۵۶	۵۶
۸۴	۱۸	ضاح	۴۸	۸۴	۸۴	۸۴
۱۸۲	۴۴	ساح بابا	۵۴۴	۱۸۲	۱۸۲	۱۸۲
۱۴۱	۴۵	کازجه	۲۴	۱۴۱	۱۴۱	۱۴۱
۴۰	۸	سنگ	۴۷۰	۴۰	۴۰	۴۰
۴۴۰	۵۴	کاتار	۱۵۵	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰
			۴۱۰	۷۵	۷۵	۷۵
			۱۱۴	۴۴	۴۴	۴۴
			۲۴	۱۸	۱۸	۱۸
			۴۲۰	۷۰	۷۰	۷۰
			۷۰	۴۴	۴۴	۴۴
			۴۴۷	۸۵	۸۵	۸۵

Görsel 4: Karaman Mahalleleri hane ve nüfus tablosu, Sapancalı Hasan Hüsnü, Karaman 1922 s, 62

Karaman'da hane başına düşen ortalama kişi sayısı 3 ve altında olduğu mahalle sayısı 5'tir.

Sonuç Tartışma

Tarih araştırmalarında hane başına düşen nüfus ortalaması 5 adet kabul edilir ve buna göre hesaplama yapılır. Buna bağlı Karaman'ın nüfusu 6.500 olması gerekirken savaş, ölüm, göç, hastalık vb. sebeplerle haneye göre nüfus 4,32 ile düşük orandadır.

Sapancalı Hasan Hüsnü, ayrıca bir rakam vermediğine göre bu toplam sayıların içinde gayr-i müslim ögeler de vardır.

Dönemine göre şehirle bağlantısı olmayan Cedit Mahalle-

si'nde nüfusu başta Tatarlar olmak üzere diğer muhacir ögeler oluşturmaktadır.

Mahalle adlarının verilmesinde mahallenin kuruluşuyla doğrudan ilgi vardır.

Hacı Celal, Hoca Mahmut, Ammi Hacı, Şeyhler, Ali Şahne, Kirişçi Baba, Koçak Dede, Mansur Dede gibi mahalleler, Karamanoğulları dönemi tarihi şahsiyetlerden adlarını almıştır.

Çeltek, Şampazarı, Köhne Be-desten, Topucak, Gazi Dükkan, Zâviye, Sipahi gibi mahallelerin de adını buldukları bölgedeki temel faaliyet alanından alma olasılığı yüksektir.

Nüfusun çok olduğu mahallelerde hane başına düşen kişi sayı-

*Konya Aydınlar Ocağı Başkanı

مکڑه سربوط کویله

٦٥

کویله آدی	خانی	نصیب	یزه خانی
قیزیله	٤١	١٥٥	٤ ١/٤
کوردوله	١٨	٨٤	٢
جانا سوله	١٥	٧١	٤ ١/٤
کویله	١٤	٧٥	١ ١/٤
قیلبه	٤٤٥	٥٧٧	٢

مطرحه کویله

صوله باع عشر طرفه سیم ایندی بنفا ایلاننده کلهه حاجی اوله بیه کوی
نکین ایلمده :

مجید ، سعید ، دل بیله ، کوزینه ، داوغاندوس کویله روح ایلی
مطرحه لینه عاتوره اهلایی غایت چاشمه وزکیر لراک ایلکده وراک
تادیندی طرز تکلم و بیلدی آلاسه حفظه اینکده درر خونه زراعته حیوان
دباغه آراه چیلکده لیرلک خدنی کور سدره .
٩٤ محاسبه سنده روبرده کلاه آراغ چیرک سنده کویله ، وامید
کویله نکین اینکده بوندرک عادن و بشایرتی همماه خونه نور کویله
برار اولسره بیکر لساندی حفظه اینکده درر .
قریبده زراعت حیوان بول زول چور سدره زراعت مازنی قوللانده وکی طنده زراعتده
نمونه اولسدره

Görsel 5: Karaman'da muhacir köyleri, Sapancalı Hasan Hüsnü, Karamna, 1922, s. 65

sı da yüksektir.

Ancak nüfusu düşük ya da hanesi az mahallelerde kişi başına düşen kişi sayısı için doğrudan bir ilişki kurma olanağı yoktur. Bu duruma en iyi örnek Zâviye Mahallesi'dir. Sadece 12 hane olmasına rağmen 70 nüfusla hane başına düşen kişi sayısı ters orantı ile yüksektir.

Mahallelerin büyük çoğunluğu tarihi olup Karamanoğulları döneminden şehrin kuruluşundan itibaren vardır.

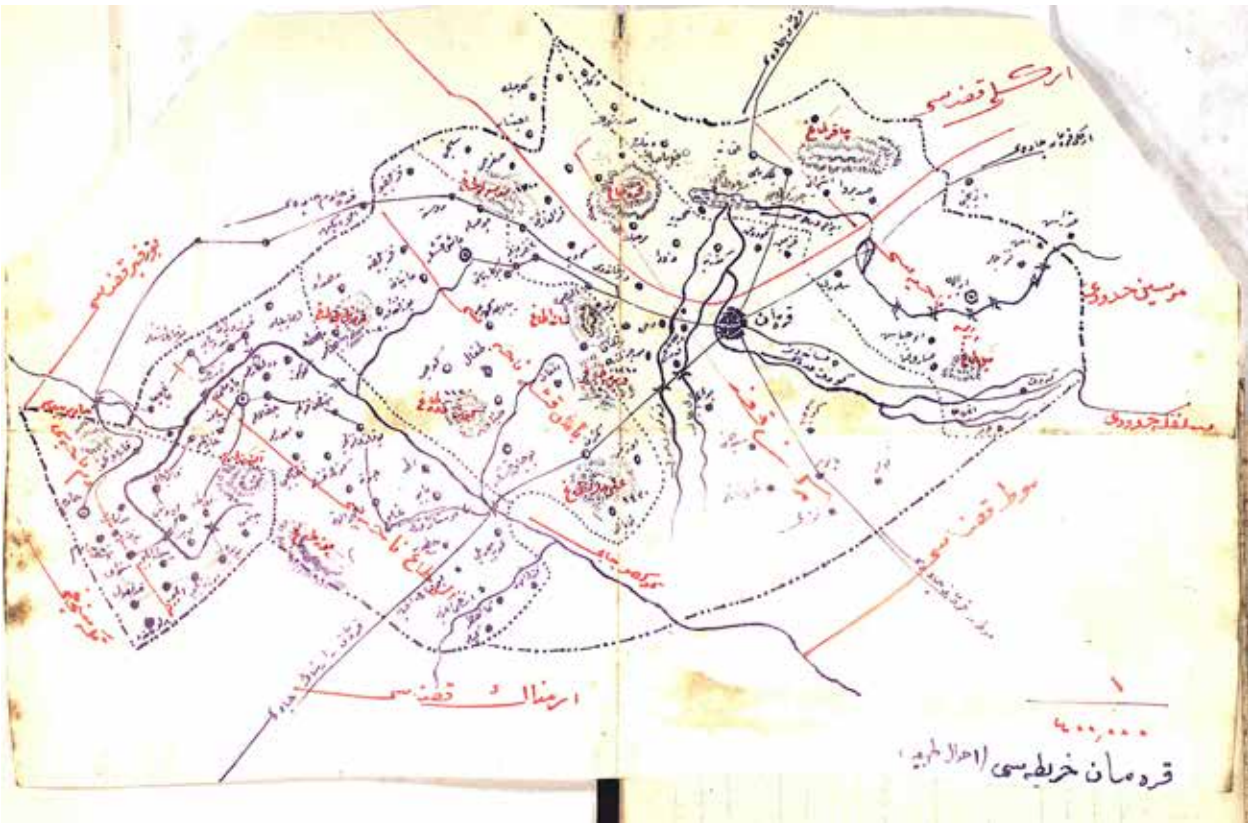
Bazı mahallelerin hane sayısı 10'un altındadır.

Mahallelerle ilgili bir sorun, her ne gerekçe ile olursa olsun tarih bilincinden yoksun biçim-

de kökü Karamanoğulları'na dayanan çoğu mahalle, diğer mahallelerle birleştirilerek tarihten silinmiştir. En azından adını yaşatacak biçimde cadde ve sokak adıyla kalabilirlerdi.

Mahallelerle ilgili bir diğer sorun da nasıl bazı mahalle adları tarih bilincinden yoksun biçimde ortadan kaldırıldı ise tarihi Karaman sokak adları da ortadan kaldırılmıştır. Bu sokak adları belediye kayıtları içinde vardır.

Tarihi sokak adlarının tekrar sokakları verilmesi, sokak adlarını yine hem tarihle hem de günümüz nesilleri ile buluşturacaktır.

Görsel 6: Karaman Tabii Haritası, Sapançalı Hasan Hüsnü, Karaman 1922